

Tivedens nationalpark

Foton: Astrid Andersen, Länsstyrelsen

Det starkt kuperade och vilda skogslandskapet, de vackra skogssjöarna, jätteblocken vid Stenkälla, utsikten från Trollkyrkobergen samt badstranden vid Vitsand gör Tivedens nationalpark till en av landets mest sevärda.

I Tivedens nationalpark ska skogen få utvecklas till urskog. Den skog som nu växer här är opåverkad av de senaste årtiondenas storskaliga skogsbruk. Så stora sammanhängande områden med gammal skog är mycket ovanliga i södra Sverige. Skogens ålder och mäktighet och det vilt formade landskapet ger nationalparken dess karaktär och motiverar att den skyddas.

Berggrunden

Tiveden vilar på granitberggrund. När jordskorpan brast och bildade Vätterns väldiga sänka (för 900–1 400 miljoner år sedan) sprack också berget i Tiveden sönder i det rutformade mönster som nu utgör huvuddragen i nationalparkens terräng. I sprickornas stråk av krossat berg finns sjöarna och myrarna.

De mellanliggande partierna, där berget förblev helt, finns kvar som branta höjder.

Isen

Inlandsisen, som smälte för ungefär 11 000 år sedan, satte också sin prägel på landskapet. Den bröt loss och flyttade med sig stenblock som nu ligger utströdda över hållarna. De flesta och största av blocken hamnade dock i sprickdalarna. Enorma blocksamlingar bildades i

många dalar, till exempel vid Stenkälla.

Smältvattnet från isen spolade med sig nästan allt löst material utom de stora blocken ut i inhavet, som låg på en lägre nivå. Därför är jordtäcket i nationalparken mycket tunt. På många håll ligger hållarna lika nakna som när de en gång smälte fram ur isen.

Skogen

Den fattiga berggrunden och det tunna jordtäcket skapar knappa villkor för växter och djur. På hållmarkerna kan endast tallen klara sig, och den växer sakta. Marken täcks ibland bara av renlav. Där det finns lite jord att växa i slår bärrisen rot. Blir jordtäcket ännu lite tjockare kan granen växa, men lövträd är det ont om.

Mer näringskrävande arter, som blåsippra och hassel, finns endast på enstaka platser.

Djuren och växterna

Stammarna av älg och rådjur är glesa. Räv, grävling, mård och ekorre förekommer. Även bävern har hittat hit. Den ställer till med en del problem när den dämmer bäckar och diken intill vägarna genom nationalparken. Tjäder, pärluggla och några andra fåglar som trivs i gammal skog finns här, liksom flera hackspettarter. Den tretåiga hackspetten är här nära sydgränsen för sin utbredning. Tiveden är ett biologiskt gränsområde mellan nordliga och sydliga arter. På myrarna kan man till exempel hitta dvärgbjörken, en buske som annars mest finns i Norrland.

Människorna

Det har aldrig bott människor i det område som nu är nationalpark. Men efter en inflyttningsvåg på 1600-talet fanns det gårdar inom någon kilometer från parkgränsen. Boskapen betade i skogen. Där togs också ved och virke och där brände man tjära. Under hela 1700- och 1800-talen hämtades träkol till masugnarna vid Granvik och Igelbäcken ur Tiveden.

Det finns många kolbottnar – rester av kolmilor – i nationalparken. Under 1800-talet kom också ett ordnat skogsbruk i gång. Den nuvarande skogsgenerationen har genomhuggits flera gånger. Först efter andra världskrigets vedhuggningar avtog skogsbruksaktiviteten.

Rester efter en kolarkoja finns invid leden till Stenkällan. Milan behövde vaktas dag och natt under de veckor det tog att kola. Man byggde då enkla kojor för övernattnig.

På väg mot urskog

Den skog som växer här nu har till stor del upp-

kommit efter bränder i början och mitten av 1800-talet. Nästan överallt i nationalparken finns brandkol ett litet stycke ner i marken. Det är spår efter skogsbränder. En specifik tall, invid Stenkälla, har överlevt 1835 års storbrand. Såret i barken – ett så kallat brandljud – vittnar om brandens riktning, eftersom märket alltid uppstår på stammens läsida.

De bränder som härjat här kan givetvis ha orsakats av människor. Men bränder var en naturlig företeelse i urskogen. De gav plats för nya skogsgenerationer. Nationalparkens skogar har utnyttjats och påverkats av människor långt in på 1900-talet. Här finns också bestånd som helt och hållet anlagts av människor, genom sådd efter kalavverkningar. Avsevärda delar av nationalparkens skogar har ändå något väsentligt gemensamt med en ”riktig” urskog. De är inga produkter av växtförädling på någon plantskola. De är sådda i askan på ett skogsbrandfält och har grott ur frön från de förfäder som överlevde branden. Om 100 eller 200 år kommer de att likna de urskogor som fanns här för 400 år sedan, innan människan kom hit och tog skogen i sin tjänst. Nationalparkens värde som fristad för växter och djur kommer att öka i takt med att skogen åldras.

Anläggningar

Besökscentrum med informationsutställning. Bad, vid Vitsand i nordvästra delen av nationalparken. På båda platserna finns rast- och eldplatser samt toaletter och sopställ. Anläggningarna är anpassade för rörelsehindrade. Parkeringar finns vid besökscentrumet och Vitsand, i övrigt råder parkeringsförbud. Vandringsleder: Sammanlagt finns 2,5 mil markerade stigar som erbjuder rundvandringar på 1,5–15 kilometer. Bergslagsleden går genom området. Terrängen är starkt kuperad och krävande att vandra i.

Vägbeskrivning

Nationalparken nås enklast från riksvägen mellan Karlsborg och Askersund. En mindre väg, Tivedsleden, går genom området och passerar Stenkällebergen, där det finns en parkering och en utställning. En p-plats finns intill Vitsand vid sjön Trehörningen.

§ Tänk på att det inte är tillåtet att:

- campa eller ställa upp husvagn över natten
- rida
- parkera annat än på parkeringsplatserna
- elda annat än på anvisade eldplatser
- skada eller på något sätt störa växter och djur
- ta med okopplad hund

Fakta

Bildad år: 1983

Areal: 1 352 hektar, varav landareal 1 216 hektar

Markägare: Naturvårdsverket

Förvaltare: Länsstyrelsen i Örebro län

Nationalparksbildare: Sveriges Riksdag

Copyright Lantmäteriet 2007.
 Ur GSD-Fastighetskartan ärende 106-2004/188 T